

PLÂN KAVRAMI VE İKTİSADİ KALKINMADA PLANLAMANIN GEREĞİ VE ÖNEMİ

Hikmet ÇETİN (*)

I. GENEL OLARAK PLANLAMA KAVRAMI

Bilindiği gibi planlama, sosyal bilimlerden çok daha önce diğer bilim kollarında ve faaliyet dallarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramın sosyal bilimlerde kullanılmaya başlanması yenidir. Plan ve planlama, çeşitli bilim kollarında ve faaliyet dallarında farklı amaçlarla ve anlamlarla kullanılmaktadır. Hatta sosyal bilimlerde dahi planlamadan her zaman aynı şey kastedilmemektedir. İlerde planlama tipleri konusunda değineceğimiz gibi sosyal bilimlerde planlamanın bir çok türleri vardır. Biz bu türler içinde özellikle kalkınma planlaması kavramı üzerinde duracağız ve bu kavramı açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

Farklı anlamlarda kullanılmakla birlikte yine de planlamanın her zaman geçerli olabilecek genel bir tanımını vermek mümkündür. Planlama, bir projenin gerçekleştirilmesi için öngörülen tedbirlerin bütünüdür. Böylece genel olarak planlama kavramının iki temel elemanı ortaya çıkmaktadır:

(*) DPT İktisadi Plânlama Dairesi Başkanı

1. Bir proje yani ulaşılmak istenen bir hedef,
2. Bu hedefe ulaşmak için öngörölen tedbirlerin bütünü,
Buradaki tedbirler bütününü en geniş anlamıyla anlamak gerekir.

Kalkınma planlaması kavramına geçmeden önce şu noktanın da hatırlatılmasında yarar vardır. Genellikle plan ve planlama birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Oysa bunlar arasında bir nüans vardır. Planlama bir süreç, bir faaliyettir. Plan ise bu sürecin, bu eylemin sonunda ortaya çıkan bir üründür. Bu ürün, yazılı bir belge olabileceği gibi bir resim, bir şema vb. de olabilir .Bu nedenle, plan değil, planlama kavramı üzerinde durulacaktır.

II. KALKINMA PLANLAMASI

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra iktisadi kalkınma sorunları ile birlikte planlama başta iktisatçılar, sosyologlar olmak üzere çeşitli sosyal bilimcilerin ve düşünürlerin başlıca uğraşları arasına girmiştir. Kalkınma ve planlama konularında yazılanlar son otuz yıl içinde sayılamıyacak kadar çoğalmıştır.

Planlama konusunda kafa yoranların hemen hemen tümü planlamanın çok yanlı ve karmaşık bir olgu olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla planlama konusunda verdikleri tanımlar, planlama anlayışları da farklıdır. Bir yazar, planlamanın uygulamalı bir sağ duyu olduğunu söylerken bir diğer diğeri bunun ele alınıp çözülecek sorunların karmaşık bir toplamı olduğunu söylemiştir. Üçüncü Hindistan Planının Stratejisinde de Hindistan Başbakanı Nehru Planlama için şunu söylemektedir. «Planlama, durumlarla ve olaylarla uğraşta aklın uygulanması ve sorunlara bir çözüm yolu bulunmasıdır.»

Bununla birlikte yazarların çoğu planlamayı, belirli hedeflere ulaşmak üzere alternatifler arasından en iyisinin seçilmesi için harcanan organize ve akıllı bir çaba olarak görürler. Bu anlamıyla planlama, insan eyleminin dayanacağı kararların oluşturulması sürecine insan bilgisinin akılcı biçimde uygulanmasını ifade eder. Yine bu anlamda planlama, amaçlarla araçlar arasında ilişki kurmak, araçları en etken biçimde kullanarak amaçlara ulaşmaktır. Başka bir deyişle kit olan kaynakları en hesaplı biçimde kullanarak saptanmış hedeflere ulaşmaktır planlama.

Bu genel tanımlama içinde iktisadi planlama ile kalkınma planlaması çok zaman birbirlerine karışmaktadır. Aslında kalkınma planlaması da bir iktisadi planlamadır. Çünkü kalkınma planlamasında da kit kaynakların en

büyük tatmini, yararı sağlayacak biçimde kullanılması söz konusudur. Ne var ki aşağıda da değinileceği gibi kalkınma planlamasında kıt kaynakların en etken biçimde kullanılmasının ötesinde de bazı önemli elemanlar vardır.

İktisadi planlama genellikle varolan ekonomik ve toplumsal yapı ve çerçevede ekonomik istikrar ihtiyacının, ödemeler dengesinin çizdiği sınırlar içinde milli gelirin büyümesini, sermayenin, işgücünün ve öteki kaynakların tam istihdamını amaçlar. Bu nitelikleriyle iktisadi planlama daha çok sanayileşmiş ülkelerde uygulanmaya elverişlidir. Çünkü ancak sanayileşmiş, gelişmiş ülkelerin varolan ekonomik ve toplumsal yapısının etken olarak işlediği kabul edilebilir. Toprak ve mülkiyet dağılımı geri kalmış ülkelere bakışla daha iyi durumdadır. Özel kesim gelişmiş, müteşebbisler yetiştirmiştir. Fiyat mekanizması, sosyal talebi karşılayabilecek biçimde yatırım tahsislerine yön verebilecek esnekliğe ve etkenliğe sahiptir.

Oysa gelişme yolunda olan ülkeler için durum farklıdır. Bu ülkelerin ekonomilerinde gelişmeyi sınırlayan önemli dengesizlikler vardır. Kaynaklarının bir kısmı tam olarak kullanılmamakta büyük bir kısmı ise hiç kullanılmamaktadır. Ödemeler dengesi güçlükleri büyüktür. Üretimi, dağıtımı aksatan önemli darboğazlar vardır.

Gelir ve toprak dağılımı dengesizdir. Kamu yönetimini yetersizdir. Özel kesim gelişmemiştir ve üretken yatırımlardan çok ticarete dönüktür. Piyasa mekanizması gelişmemiş, yeterli esnekliğe kavuşmamıştır. Kalkınmayı engelleyen toplumsal, kültürel, politik kurum ve kuralları vardır. Yukarıda sıralanan sorunların büyük bir kısmının Türkiye için de geçerli olduğu bilinmektedir. Uzun dönemli kalkınmanın ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Stratejisinde Türk Toplumunun temel sorunları arasında şunlar yer almıştır.

- (i) Hızlı nüfusu artışı
- (ii) Yetersiz eğitim ve sağlık
- (iii) Dağınık yerleşme,
- (iv) Gizli işsizlik
- (v) Yetersiz sosyal güvenlik ve dengesiz gelir dağılımı
- (vi) İç tasarruf açığı ve kredileme sistemi
- (vii) Küçük yada optimal olmayan birimlerden oluşan üretim yapısı
- (viii) Geri teknoloji
- (ix) Masraflı ve yavaş işleyen bir kamu yönetimi.

Görüldüğü gibi gelişme yolunda olan ülkelerde bir yandan hızlı bir iktisadi büyüme öte yandan da kalkınmayı sınırlayan yapısal engellerin giderilmesi sorunu vardır. Bu ülkelerde iktisadi büyümeyle birlikte sosyal, kültürel değişme söz konusudur. Ekonomik yapının hızla değişmesi zorunludur. Başka bir deyişle sorunlar yalnız **sayısal** değil fakat aynı zamanda **niceldir**. Sayısal gelişmelerle birlikte **nicel** gelişmeler de zorunludur. Bunların arasında karşılıklı ilişkiler vardır. Biri olmazsa ötekinin uzun süre devam etmesine olanak yoktur.

Şu halde kalkınma planlaması, iktisadi planlama da olduğu gibi yalnız gelir ve istihdamın artması için yapılan bir planlama değildir. Kalkınma planlaması bir yandan iktisadi büyümeyi amaçlayan öte yandan da kalkınmayı sınırlayan kurumların, kuralların kalkınmaya elverişli biçimde değişmesini amaçlayan kapsamlı, çok yönlü bir planlama türüdür. Bu nedenle literatürde kalkınma planlaması ile eş anlamda olmak üzere, «çok yönlü planlama» «şumullü planlama», «sosyo-ekonomik kavrayıcı kalkınma planlaması» gibi terimler de kullanılmaktadır. Bütün bu terimlerle iki temel nokta belirtilmektedir: iktisadi büyüme ve yapısal değişme.

Kalkınma planlarında iktisadi büyüme ve yapısal değişmeye verilen ağırlıklar kuşkusuz ülkeden ülkeye, hatta aynı ülke içinde zamanla değişebilir. Ülkelerin gelişmişlik derecelerine, sorunlarına, toplumsal, iktisadi ve politik tercihlerine göre kalkınma planlarının içerikleri, hedefleri, amaçları farklılıklar gösterir. Bütün bu farklılıklar, kalkınma planlamasının her yerde her zaman için geçerli bir tanımın yapılmasını güçleştirir. Bununla birlikte bugüne kadarki gelişmelerin ve deneylerin ışığında şunu söylemek mümkündür: bir ülkenin hükümeti, iktisadi ve toplumsal ilerlemeyi ve değişmeyi hızlandırmak ve bu amaca ulaşmayı sınırlayan kurum ve kuralları değiştirmek için bilinçli, sürekli bir çaba harcıyor ise o ülke kalkınma planlaması yapıyor kabul edilmelidir. Ancak bu çaba mutlaka hükümet tarafından harcanıyor olmalı, iktisadi büyüme ve yapısal ve kurumsal değişmelere yönelik bilinçli, uyumlu politika ve eylemleri içermelidir.

1961 Anayasasının öngördüğü Türk planlaması da bir kalkınma planlamasıdır. Gerçekten Anayasanın 41 inci maddesi «İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla, milli tasarrufları arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir» demek suretiyle yalnız planlama yapılması değil, fakat bir kalkınma planlamasını emretmektedir. Bilindiği gibi Anayasanın bu emrine uygun olarak hazır-

lanmakta olan kalkınma planlarının üçüncüsü halen üçüncü uygulama yılına girmiş bulunmaktadır.

Planlamanın gereği ve önemi konusunda verilecek bilgilerle kalkınma planlaması daha da açıklığa kavuşacaktır. Ancak kalkınma planlaması konusundaki açıklamaya son vermeden önce planlamaya yakın olan bazı kavramlarla planlamanın kesin olarak karıştırılmamasına ve bunlar arasındaki farklara dikkatin çekilmesi gerekir.

1. Plan ile direktif birbirine karıştırılmamalıdır. Direktif yalnızca varılacak hedefleri saptar fakat bu hedeflere varış yollarını göstermez. Bu hedeflere ulaşmak bir zorunluluk ifade etmekle birlikte hedefe varışta seçilecek yollar, bu hedefleri gerçekleştirmeleri zorunlu olanların tercihlerine bırakılmıştır. Oysa planlama, hem hedefleri hem de bu hedeflere varışta kullanılacak araçları ve yolları belirler.

2. Planlama ile konjonktür ve previzyonun karıştırılmaması gerekir. Konjonktür ,mevcut objektif verilere dayanarak ekonominin nasıl gelişeceği konusunda bir tahminden ibarettir. Belirli bir dönem sonunda iktisadi durumun ne olacağı konusunda siyasilere ve girişimcilere bilgi vermek, kararlarına ışık tutmak için yararlanılır. Oysa planlama, geleceği tahmin etmek değil fakat ona biçim vermektir. Bu verilecek biçime yani hedeflere göre seçim yapmak, seçilen yoldan belirli hedeflere varmak üzere gelecek eylemleri düzenlemektir. Kalkınmada mümkün olmayana mümkün kılan bir sihirli değnek değil, fakat etken bir araçtır.

III. PLANLAMANIN GEREĞİ VE ÖNEMİ

Planlamayı zorunlu kılan nedenler hiç kuşkusuz son yüzyılın iktisadi, sosyal ve politik gelişmeleri içinde saklıdır. Dolayısıyla kalkınma planlamasının gereğini ve önemini incelemek son yüzyılın tarihini incelemektir. Böyle ayrıntılı bir incelemeyi bu yazının dar çerçevesine sığdıramayız. Ancak burada planlamanın gereğini ortaya koymak bakımından yararlı olabilecek, aynı zamanda son yüzyılın da belli başlı özelliklerini oluşturan gelişmeleri özetlemekte yarar bulunmaktadır.

1 — Siyasal Gelişmeler

Oldukça statik ve belli bir denge içinde olan Dünya'nın 1914 den itibaren çalkalanmaya başladığını görüyoruz. 19'uncu yüzyılda insanlar daha çok, özgürlük, hak, adalet savaşı yapmışlardır. Yine bu yüzyıl, insanların büyük bir kısmının bilimin vaatlerine umut bağladığı, eğitimin faziletine, sanayiın avantajlarına, ekonomideki görünmeyen ellerin yarattığı uyuma olan inançlarının tam olduğu bir dönemdir. Dünya kuşkusuz bu yüzyılda

da değişmekteydi. Ne var ki bu değişme çok yavaştı. Demiryolları, buharlı vapurlar insanlar arasındaki uzaklık engelini yavaş yavaş kaldırıyor, elektrik ve gaz aydınlık ve umut getiriyordu.

20'nci yüzyılın başından itibaren şiddetin yayıldığını görüyoruz. Birinci Dünya Savaşı, Avrupanın üstünlüğüne son verirken, monarşilerin yıkılmasına, sosyalist bir devletin kurulmasına yol açıyordu. 1939 ekonomik krizini atlatmayı başaran batı dünyası bir süre sonra kendini İkinci Dünya Savaşının kucağında buluyordu.

İkinci Dünya Savaşı, dünyayı bir kez daha alt üst ediyor, yeni gelişmelere yol açıyordu. Ve sanıyoruz ki planlamanın yaygınlaşması ve benimsenmesine yol açan politik gelişmeler de bu savaştan sonra daha belirgin duruma gelmiştir. Kanımızca şu gelişmeler planlamanın bir kalkınma aracı olarak benimsenmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

a. Üçüncü dünya ülkeleri, başka deyimle geri kalmış ülkeler gelişmiş ülkelerin ilgisini çekmiş ve bunlar üzerine düşünülmeğe başlamıştır.

b. Geçen yüzyılda siyasî haklarını elde eden insanlar, iktisadî alanda da söz sahibi olmak istemeğe başlamışlardır. Bu alanda en önemli araç da planlamadır.

c. İkinci Dünya Savaşından sonra birçok Avrupa ülkesi planlı bir imar ve kalkınma çabası göstermiştir. Bu ülkelerin savaş sonrası hızlı kalkınmaları, geri kalmış ülkeleri etkilemiş ve planlamanın bir kalkınma aracı olarak benimsenmesinde belli başlı rolü oynamıştır.

d. Üçüncü dünya devletleri bilinçlenmeğe başlamışlardır. Bir yandan üçüncü dünya devletleri gelişmiş ülkelerle aralarındaki farkı kapatmayı, daha ileri bir yaşam düzeyine kavuşmayı, istemeğe başlamışlar öte yandan ve hepsinden önemlisi de siyasî bağımsızlığın, iktisadî bağımsızlıkla sağlanabileceği bilincine varmışlardır.

Kalkınma konusundaki geniş araştırma, inceleme ve yayın faaliyetleri üçüncü dünya ülkelerine şunu da açık olarak göstermiştir; gelişmiş ülkeler çok uzun bir zaman içinde gelişmişlerdir. Gelişmelerinde sömürge olanaklarından geniş ölçüde yararlanmışlar ve kalkınmanın yükünün bir kısmını sömürgelere yüklemişlerdir. Gelişme süreci içinde büyük sosyal düzensizlikler, dengesizlikler ve sorunlarla karşılaşmışlardır. Ve bu çabalar sistemli ve organize çabalar değildir. O halde geri kalmış ülkeler, gelişmiş ülkelere farklı bir kalkınma yolu izlemek durumundadır. Sömürgeleri yoktur, sosyal sorunlara tahammülleri yoktur, zamanları yoktur ve kalkınma

için elverişli bir sosyal ve ekonomik yapı yoktur. Bu güçlükler de ancak sistemli, organize ve bilimsel bir yaklaşımla yani planlamayla yenilebilir.

2 — Klasik Liberal Teorinin Çöküşü ve Fiyat Mekanizmasının Yetersizliği

Klasik Liberal Teori, 18'nci yüzyılın ikinci yarısında İngiliz düşünürü Adam Smith tarafından kurulmuş, Malthus, Ricardo, Mill ve J.B. Say gibi iktisatçılarla işlenmiş geliştirilmiştir.

Klasik teoriye göre birey, iktisadi yaşamın temelidir. Kârlarını yada tatminlerini azamiye çıkarma çabasında olan bireyler, üretimlerini, yatırımlarını, tasarruf ve tüketimlerini piyasada egemen olan fiyat sistemine göre ayarlarlar. Birbirinden ayrı ve bağımsız bu karar merkezlerinin yaptıkları ayarlamalar arz ve talepte değişimler yaratır. Bu değişimler sonunda piyasada fiyat değişimleri olur. Fiyat değişimleri yeni ayarlamalara yol açar. Bu ayarlamalarla yeni bir dengeye, bir optimuma varılır.

Böylece piyasa mekanizması iktisadi yaşamı kontrol eder. Kendi haline bırakıldığında bu mekanizma iktisadî gelişmeyi görünmeyen bir el gibi yürütür.

Bu teoriye göre devlet, rekabetin, arz ve talep kanununun işlemesine olanak hazırlamalı, mülkiyeti, veraseti korumalı, adaleti sağlamalı, mümkün olduğu kadar küçük ve denk bir bütçe yaparak iktisadî yaşama her türlü müdahaleden kaçınmalıdır.

Ancak geçen yüzyıl içinde ve yirminci yüzyılın başlarında zaman zaman ortaya çıkan büyük ekonomik bunalımlar, bazı ülkelerin gelişirken ötekilerin geri kalması, iktisadî dengesizliklerin yol açtığı iç ve dış bunalımlar, savaşlar, devrimler klasik teoriyi gözden düşürmüştür.

Teori aynı zamanda, iktisadî evren ile birey arasında ulus gerçeğini önemsememiştir. İnsanı bir üretim faktörü olarak kabul etmiş ve bunun sonucu olarak emek sermaye çatışması sosyal bunalımlara yol açmıştır.

Daha bir çok olumsuz gelişme, dikkatleri klasik teorinin hata ve eksiklikleri üzerine toplamıştır.

Sonuç olarak klasik iktisadın ve piyasa mekanizmasının başlıca şu noktalarda yetersiz kaldığı ortaya konulmuştur.

a. Birakınız yapsınlar sisteminde gelir adil bir biçimde dağılmamaktadır. Buna bağlı olarak, üretim üst gelir gruplarının daha az önemli gereksinmelerini karşılamakta, buna karşılık geniş halk kitlelerinin eğitim, sağlık, beslenme

konut gibi en olağan gereksinmeleri ihmale uğramaktadır. Esasen klasik liberal teorinin çağımız sorunları karşısında en büyük eksikliği sosyal, iktisadi, siyasî, kültürel birçok gerçeği ve sorunları görmezlikten gelmesidir.

Piyasa mekanizması herkesi sahip olduğu kaynakların kıtlığı ölçüsünde ödüllendirmekte fakat kıtlığın adil bir dağılımını sağlayacak herhangi bir mekanizmaya sahip bulunmamaktadır. Dağılımda adaletin sağlanması, devletin rasyonel ve sistemli bir müdahalesini gerektirir.

b. Piyasa mekanizmasının ikinci bir zaafı da ücret ilişkilerine insanî bir boyut getirememesidir. Üretim araçlarından yoksun olan işçiler ücret için çalışmak zorundadırlar. Ücretlerin ve öteki işçi haklarının korunması, insanî boyutlara kavuşturulması, hiç olmazsa gelişme yolunda olan ülkelerde devlet müdahalesini zorunlu kılmaktadır.

c. Piyasa mekanizmasına yüklenebilecek öteki bir eksiklik de istikrarsızlıktır. Bu mekanizma içinde zaman zaman büyük ölçüde işsizlik ve sefalet doğmaktadır.

d. Bırakınız yapsınlar anlayışına göre tamamen serbest bırakılan dış ticarete de devletin müdahalesi zorunludur. Esasen birçok gelişmiş ülke 19'ncü yüzyılda bile dış ticaretin serbestliğini savunurlarken, kendileri yüksek gümrük duvarlarının arkasında sanayilerini korumuşlar ama geri kalmış ülkelerin ve sömürgelerin pazarlarına serbestçe girerek onların yerli sanayilerini çökertmişlerdir.

e. Piyasa mekanizması köklü değişimler karşısında etkisiz kalmaktadır. Kaynakların gereksinme olan yerlere yöneltme yöntemleri yavaş ve istirap vericidir. Kıtlıklar kolayca giderilmemekte, kıt mallar adil bir biçimde dağıtılmamakta, aşırı üretim hemen kısıtlanmamaktadır. Sonuç olarak bir kısım insanlar bolluk içinde iken değerleri anormal derecede düşük gelirlerle yaşam savaşı vermektedirler. Bu bakımdan kaynakların hızlı hareketi için devlet girişimine gerek vardır.

3 — Devlet Anlayışı

Hiç kuşkusuz planlamayı zorunlu kılan nedenlerden biri de Devlet anlayışındaki değişikliklerdir. Yirminci yüzyılda 19'ncü yüzyılın jandarma devlet anlayışını yerini bugünkü geniş ekonomik ve toplumsal görevleri olan devlet anlayışına bırakmıştır. Artık Devlet, yalnız iç ve dış güvenliği sağlayan, piyasa mekanizmasının gereği gibi izlenmesini gözetken bir devlet değildir.

Klasik iktisat teorisinin çöküşünde değinilen bu nedenlerle devlet bir yandan, bütçe, para, kredi, maliye, fiyat, ücret, dış ticaret politikaları ile

iktisadi yaşama müdahale ederken öte yandan da kamu İktisadi Teşebbüsleri ile işletmeci, bankacı, tüccar olarak iktisadi eylemlerde bulunmağa başlamıştır.

Bu müdahale ve işletmecilik görevlerinin ötesinde Devlet, eğitim, sağlık, konut, alt yapı, sosyal güvenlik gibi sosyal alanlarda büyük görevler yüklenmiştir.

Devletin artan görevlerini, kıt kaynaklarla en etken bir biçimde yerine getirmesi, bütün kıt kaynak ve olanakları kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek yönde harekete geçirmesi, ancak sistemli, eşgüdümlü, uyumlu ve akılcı bir yaklaşımla, bir başka deyişle planlama ile mümkündür. Ülkemizde, kalkınma gibi planlama da Anayasa ile Devlet görevleri arasına alınmıştır. Anayasamızın 41'nci maddesinde Kalkınmanın bir devlet ödevi olduğu öngörüldürken, 129'ncü maddesinde de sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmanın plana bağlanacağı öngörülmüştür. Böylece planlama, yeni devlet anlayışının kaçınılmaz sonuçlarından biri olmuştur.

4 — Teknolojik Gelişme

Kalkınmanın kökeninde teknolojinin doğuşu vardır. Teknolojik ilerleme sermayenin birikimini hızlandırmış bilimde ve teknikte, icatlar yoğunlaşmıştır. Bunların sanayie uygulanması ile ticari kapitalizmin yanında sınaî kapitalizm doğmuştur. Bu hızlı gelişme bir devrim niteliği almıştır. Böylece sanayi devrimi dönemine gidilmiştir. Artık statik bir dünyadan dinamik bir dünyaya geçilmiştir. Bu dinamizm, teknolojiyi tekellerinde bulduran batıda hızlı bir kalkınmaya yol açarken dünyanın diğer kesimleri, yine statik yada çok yavaş değişen, kalkınan ülkelere hammadde sağlayan, onların pazarları, uyduları, kolonileri, sömürgeleri ülkeler halinde kalmışlardır ve kalkınmış- geri kalmış ülke ayrımı ortaya çıkmıştır.

Gelişmiş toplumlarla, geri kalmış toplumlar arasındaki farkın giderek büyümesi, fiyat mekanizmasının bu farkı kapatmada yetersiz kalması ve geri kalmış toplumların bunun bilincine varması, planlı kalkınmanın benimsenmesinde önemli rol oynamıştır.

Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda daha da yoğunlaşan teknolojik gelişme, bu gelişmenin yarattığı hızlı değişme, gelecek hakkındaki belirsizlikleri arttırmaktadır. Bazı düşünürlere göre yirminci yüzyılda insan eylemi bir macera haline gelmiştir. Örneğin Fransa Planlama Örgütünün komiserliğini yapmış Pierre Masse, planlamaya hesaplanmış macera diyecek kadar ileri gitmiştir. Artık insanlar, toplumlar bu hızlı değişimin yarattığı

belirsizliği mümkün olduğu kadar azaltmak ve teknolojinin yarattığı olanaklardan toplum yararına yararlanmak istemektedir.

Aslında teknolojik ilerleme insanların doğa üzerinde egemenliklerini arttırmaktadır. İnsanlar bu nedenle geleceklerini hazırlama olanaklarının kendi ellerinde olduğu bilincine varmışlardır. Ayrıca teknolojik gelişme, özellikle elektronik bilgi işlem makinaları ile insanların entellektüel güçlüklerini de arttırmıştır. Artık insan, geleceğini tasarlayabilen, onu iradesine göre biçimlendirebilen bir duruma gelmiştir. İnsan teknolojik gelişmenin ve yol açtığı hızlı değişimin yarattığı belirsizlikleri azaltmak, geleceğine bilinçli ve tutarlı politikalarla yön vermek, biçim vermek istemektedir. Bunun en etken aracı ise planlamadır.

5 — Evrensel (Universal) Bir Süreç Olarak Kalkınma ve Kalkınma Yarışı

Kalkınma günümüzde geçmişe bakışla daha yaygın, daha hızlı ve daha bilinçli bir süreçtir. Daha yaygındır çünkü hemen hemen gelişme yolunda olmayan ülke kalmamıştır. Daha hızlıdır, örneğin ortak pazar ülkelerinde bir nesilden yaşam düzeyi iki misli artmaktadır. Daha bilinçlidir çünkü artık sorunlara planlı bir yaklaşım vardır, insan geleceğinin aktif bir yaratıcısı olmuştur.

Uluslar bir yarış halindedir. Uluslararası evrende onurlu bir üye olmak, siyasi bağımsızlığa kavuşmak, içerde sosyal barışı sağlamak, yaşam düzeyini yükseltmek, kalkınmak, güçlü bir iktisadi yapıya kavuşmakla mümkündür. Bu yarış bilimsel, organize, akılcı bir yaklaşım gerektiriyor. Bu hızlı tempodun sürdürülmesi planlamayı zorunlu kılıyor.

Planlamanın bir kalkınma aracı olarak benimsenmesinde yol açan etmenleri ve planlamayı zorunlu kılan nedenleri özet olarak toparlamak gerekirse şunları söylemek mümkündür.:

a. Kalkınmanın gerektirdiği köklü yapı değişmelerinin piyasa mekanizması tarafından gerçekleştirilmesi; sosyal değişimin hızlandırılması; kalkınmaya engel kurum ve kuralların kalkınmaya elverişli bir ortam yaratacak biçimde değiştirilmesi zorunluğu Devletin sistematik ve bilinçli bir müdahalesini gerektirmektedir.

b. Kaynakların sınırlı oluşu ve bu sınırlı kaynaklardan en etken biçimde yararlanılması, kullanışlarının bir plana bağlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle:

- i. En uygun kalkınma yolunun saptanması;
- ii. Kalkınmayı sınırlayan yada yavaşlatan darboğazların giderilmesi;
- iii. Sektörler ve projeler arası iç bağıllık ilişkilerini ve tamamlayıcılık ilişkilerini kurarak sınırlı kaynakların rasyonel kullanımını sağlayacak programların hazırlanması,
- iv. Toplumun uzun dönem kalkınma amaçlarının hedeflerinin ve yönlerinin belirlenmesi,

Planlamayı zorunlu kılmaktadır.